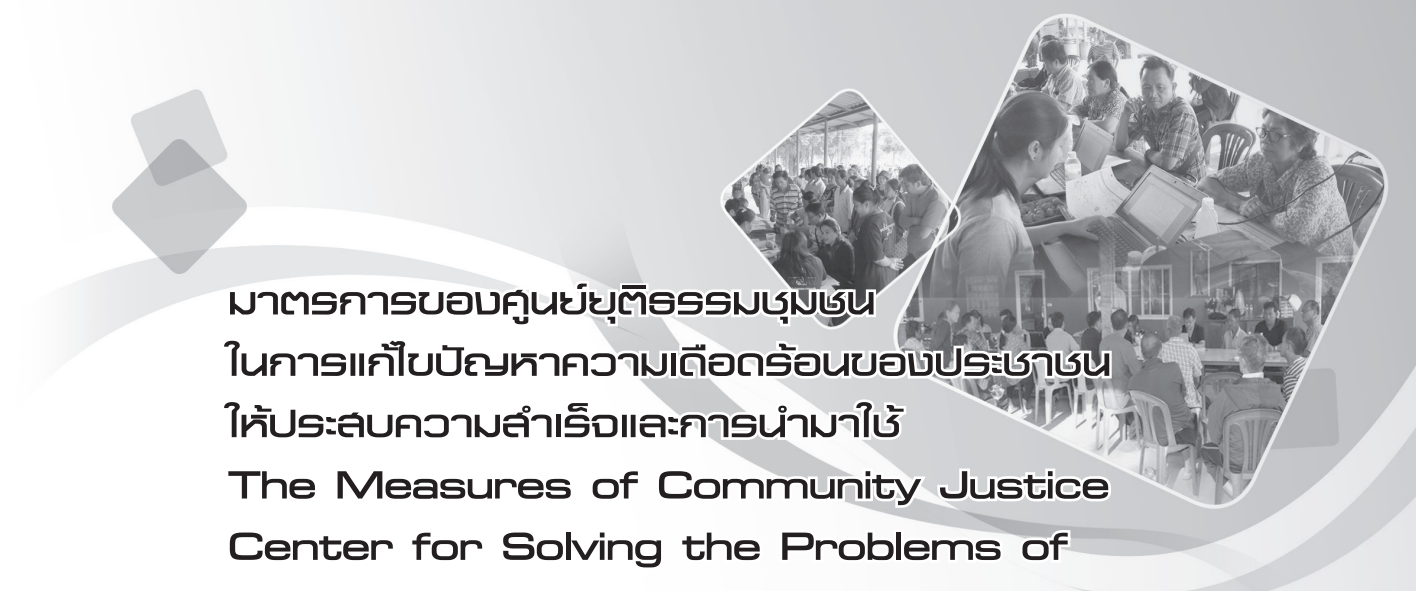

มาตรการของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ให้ประสบความสำเร็จและการนำมาใช้ The Measures of Community Justice Center for Solving the Problems of People to Become Successful and Naturalized

อัศศกร ไชยพงษ์*

Akkakorn Chaiyapong

วชิรวิชญ์ อธิธินาสุภวิทย์**

Vachiravitch Ittithanasuphavitch

นิรมล ยินดี***

Niramol Yindee

■ บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องมาตรการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนให้ประสบความสำเร็จและการนำมาใช้นั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์มาตรการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนให้ประสบความสำเร็จและการนำมาใช้ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งศูนย์ยุติธรรมชุมชนจะประสบความสำเร็จได้จะต้องมีมาตรการระบบการจัดตั้งของรัฐ ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณีและโครงสร้างต้องมีความสอดคล้องกันกับแนวคิดยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ตลอดจนภูมิปัญญา

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Assistant Professor/Bachelor of Laws Program/Faculty of Laws/Suratthani Rajabhat University

** นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอาชญาวิทยา การบริหารงานยุติธรรมและสังคม คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Ph.D Student/Doctor of Philosophy Program in Criminology, Justice Administration and Society/Faculty of Social Sciences and Humanities/Mahidol University

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Assistant Professor/Bachelor of Laws Program/Faculty of Laws/Suratthani Rajabhat University

Received: February 18, 2019 Revised: July 28, 2019 Accepted: August 16, 2019

ในการบริหารจัดการที่จะทำให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ประสบความสำเร็จและสามารถแก้ไขปัญหา ความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนได้อย่างแท้จริง การนำแนวคิดยุติธรรมชุมชนมาบังคับใช้นั้น จะต้องให้คนในชุมชนมีบทบาท มีอำนาจในการ ใช้เครื่องมือด้วยตนเองและปราศจากการ แทรกแซงบทบาทหน้าที่และการดำเนินงานจาก หน่วยงานของภาครัฐจึงจะสอดคล้องกับแนวคิด ยุติธรรมชุมชนและจะทำให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ให้ประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง ตลอดจน จะต้องมีกฎหมายที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ประชาชน เช่น พระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน เป็นต้น

คำสำคัญ : มาตรการ, ศูนย์ยุติธรรมชุมชน, ประสบความสำเร็จ, การนำมาใช้

■ Abstract

The study of the measures of community justice center for solving the problems of people to become successful and naturalized aims to analyze the measures of community justice center for reaching effective solution to the problems making people get into trouble as well as to put them into the most efficient and effective practices. It is certain that the success and achievement of community justice center needed to be contingent on the measures of establishment by the state, cultural, and traditional strength. In addition, the structures needed to be consistent

with the concept of community justice, in conjunction with reconciliation justice and wisdom in administrative management. These elements played a pivotal role in rendering community justice center become successful as well as virtually helping to solve the problems faced by people. In order to enforce community justice with effectiveness, it is necessary to encourage people in the community to participate in empowering community justice as the tool by themselves without having their roles and operation intervened by the state agencies. This way can therefore be consistent with the concepts of justice community center, making it capable of solving the problems of people successfully, together with having to be reinforced by the laws that promote public participation, such as Community Justice Center Act.

Keywords : Measures, Community Justice Center, Success, Naturalized

■ บทนำ

ยุติธรรมชุมชน หมายถึง มาตรการหรือ ยุทธวิธีในการลดละและป้องกันอาชญากรรม โดยวิธีการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าร่วมเป็น หุ่นส่วน ขณะที่แนวนโยบายแบบยุติธรรมแบบ ดั้งเดิมจะให้ความสำคัญกับการเผชิญหน้า อาชญากรรมและการกระทำผิดด้วยวิธีเชิงรุก เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการป้องกัน ควบคุม

และเยียวยาความรุนแรงของอาชญากรรม รวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในชุมชนให้ดียิ่งขึ้นซึ่งศูนย์ยุติธรรมชุมชนทั่วประเทศไทยแบ่งตามกลุ่มจังหวัด 6 ภาค คือ ภาคเหนือตะวันออกเฉียงเหนือ กลาง เศรษฐกิจตะวันออกใต้และชายแดนใต้ จำนวน 7,784 ศูนย์ โดยได้จำแนกศักยภาพศูนย์ยุติธรรม ชุมชนออกเป็นเกรด A ถึงเกรด D (ส่วนนโยบาย และยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรม จังหวัด, 2560) ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีบทบาท ตามภารกิจ 6 ด้านประกอบด้วย 1. การส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานการดำเนินงานของ ส่วนราชการ หน่วยงานและองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นในการเสริมสร้างการเข้าถึงความ ยุติธรรมของประชาชน 2. การเฝ้าระวังและ ป้องกันปัญหาอาชญากรรมการทุจริตและ ประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐและการ กระทำผิดกฎหมายต่าง ๆ 3. การพิจารณาเรื่อง ร้องเรียน ร้องทุกข์ปัญหาความไม่เป็นธรรม ของประชาชนและรับแจ้งเบาะแสข้อมูลการ กระทำผิดกฎหมายต่าง ๆ ตลอดจนการช่วยเหลือ ดูแลให้คำแนะนำและแก้ไขปัญหาแก่ผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือผู้ที่ต้องการคำแนะนำทาง ด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม 4. การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทตามที่ คู่กรณีร้องขอเกี่ยวกับความพ้องหรือความอาญา ที่เป็นความผิดอันยอมความได้ โดยดำเนินการ ตามกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือจัดการ ความขัดแย้งในชุมชน ทั้งนี้การไกล่เกลี่ยและ ประนอมข้อพิพาทให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วย การส่งเสริมและประนอมข้อพิพาทในชุมชน 5. การให้ความช่วยเหลือ ดูแลผู้ที่ได้รับความ เสียหายหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำ

ความผิดและอาชญากรรมและประสานหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่และ 6. การให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการ ดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไข บำบัด พื้นฟูผู้กระทำความผิดและผู้พ้นโทษ รวมทั้งผู้ถูกคุมประพฤติหรือผู้ที่ได้รับการ ปลดปล่อยตัวชั่วคราวให้กลับตนเป็นพลเมืองดีและ ไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก ซึ่งผลการ ดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนที่ผ่านมายังมี ปัญหาในทางปฏิบัติอยู่มากกล่าวคือ ประชาชน ในสังคมหรือชุมชนยังขาดการรับรู้และความ เข้าใจในภารกิจและบทบาทหน้าที่ของยุติธรรม ชุมชน นโยบายของยุติธรรมชุมชนยังขาดความ ชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของตนเองและยัง ไม่สามารถสร้างยุติธรรมชุมชนให้มีความเป็น สถาบันในกระบวนการยุติธรรมดังเช่นยุติธรรม กระแสหลัก การดำเนินงานของยุติธรรมชุมชน ก็จะต้องมีการปรับเปลี่ยนและต้องบริหารความ เปลี่ยนแปลงอันเป็นแนวคิดการจัดองค์กร สมัยใหม่ (ศรวิศา และไชยยศ, 2560) ดังนั้น จึงจำเป็นต้องวิเคราะห์หามาตรการของ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหาความ เดือดร้อนของประชาชนให้ประสบความสำเร็จ และการนำมาใช้ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มากยิ่งขึ้นในอนาคต

ความสำคัญและความเป็นมาของยุติธรรมชุมชน

ในคริสต์ศตวรรษที่ 1970 มีการนำระบบ ยุติธรรมทางเลือกและยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มาใช้ ยุติธรรมชุมชนเป็นอีกแนวคิดที่ได้เปิด พื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความสะดวก ยุติธรรม ขึ้นอีกครั้งหนึ่งเพื่อเป็นทางเลือกในการเข้าถึง ความยุติธรรมทำให้ประชาชนปลอดภัยและ

ชุมชนมีความเข้มแข็งไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งการใช้ “ชุมชน” เป็นฐานคติในการอธิบาย แทนการใช้ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสถาบัน” เป็นหลักนี้ กล่าวคือเป็นการเปลี่ยนวิธีการอธิบายความยุติธรรมจากการใช้ทฤษฎีความยุติธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐมาใช้ทฤษฎีความยุติธรรมของชุมชนซึ่งให้ความสำคัญกับ “เหยื่ออาชญากรรม” โดยการผนึกกำลังจัดระเบียบชุมชนและเยียวยาสมานฉันท์แทนยุติธรรมชุมชนจึงเป็นนวัตกรรมยุติธรรมในลักษณะแนวคิดและยุทธวิธีที่ปรากฏขึ้นร่วมสมัย มีภารกิจเชิงปฏิบัติการของกระบวนการยุติธรรมในการขับเคลื่อนพันธกิจ “ชุมชนปลอดภัย” ให้ได้ผลบรรลุเป้าหมายสอดคล้องกับวิถีชีวิตตามความเป็นจริงของชุมชน โดยเน้นดำเนินกิจกรรมยุติธรรมในพื้นที่ชุมชนหนึ่งซึ่งเป็นสถานที่เกิดอาชญากรรมและเป็นที่ซึ่งได้รับผลกระทบสูงสุดโดยไม่เน้นการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นสถาบันที่สังคมสร้างขึ้น ยุติธรรมชุมชนเสนอทางออกเพื่อทบทวนว่านโยบายของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักจะสามารถสร้าง “ชุมชนปลอดภัย” ให้เกิดขึ้นในสถานที่อยู่อาศัยและที่ทำงานได้อย่างไร (จุฑารัตน์, 2556)

ยุติธรรมชุมชนเป็นเรื่องของกิจกรรมสร้างความปลอดภัยความเป็นธรรม ความยุติธรรมและความสงบสุข โดยชุมชนเพื่อชุมชนหรือเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐบทบาทภารกิจหลักของยุติธรรมชุมชนคือ การเสริมพลัง การป้องกัน และการสร้างภูมิคุ้มกันจากปัญหาอาชญากรรม การเยียวยาและการจัดการความขัดแย้ง ดังนั้นยุติธรรมชุมชนจึงมีความสำคัญก่อให้เกิดประโยชน์รูปแบบหลายประการ เช่น การนำทุน

ทางสังคมมาใช้ประโยชน์ ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมได้ดีขึ้น เสริมประสิทธิภาพและลดภาระของกระบวนการยุติธรรมหลัก สร้างความสำนึกความเป็นชุมชนและรักษาขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีท้องถิ่นให้คงอยู่ (จุฑารัตน์, 2556)

บทบาทและภารกิจของยุติธรรมชุมชน

จากการศึกษาพบว่าบทบาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีภารกิจ 6 ด้านประกอบด้วย

1. ภารกิจที่ 1 การส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานการดำเนินงานของส่วนราชการ หน่วยงานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการเสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน

2. ภารกิจที่ 2 การป้องกันและควบคุมอาชญากรรมมีขอบเขตเกี่ยวกับการจัดระเบียบชุมชน ป้องกัน ควบคุม สร้างภูมิคุ้มกันจากอาชญากรรมและการกระทำผิดเป็นการกระทำที่จะยับยั้งหรือชะลอเวลาไม่ให้นำไปสู่สถานการณ์การเกิดอาชญากรรมและการกระทำผิด รวมไปถึงการลดหรือหยุดยั้งพฤติกรรมเสี่ยงที่จะนำไปสู่การกระทำความผิดหรือการก่ออาชญากรรม (กิตติพงษ์ และจุฑารัตน์, 2550)

3. ภารกิจที่ 3 การพิจารณาเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชน และรับแจ้งเบาะแสข้อมูลการกระทำผิดกฎหมาย ต่าง ๆ ตลอดจนการช่วยเหลือ ดูแล ให้คำแนะนำ และแก้ไขปัญหาแก่ผู้ได้รับความเดือดร้อน ผู้ที่ต้องการคำแนะนำทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

4. ภารกิจที่ 4 การจัดการความขัดแย้ง
เชิงสมานฉันท์ การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท
เป็นการกระทำที่ยุติหรือบรรเทาความรุนแรง
ของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยการให้
ประสานงานดำเนินการเองในชุมชนหรือให้
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนตามรูปแบบ
วิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรง โดยมีวิธีการในรูปแบบ
ต่าง ๆ เช่น การไกล่เกลี่ย การประชุมกลุ่มครอบครัว
วิธีการของท้องถิ่นรูปแบบต่าง ๆ (กิตติพงษ์และ
จุฑารัตน์, 2550)

5. ภารกิจที่ 5 การเยียวยา ยุติธรรมชุมชน
มีการเยียวยาผู้เสียหายและผู้ได้รับผลกระทบ
จากอาชญากรรมจะต้องได้รับการฟื้นฟูเมื่อเกิด
ความเสียหาย (Bazemore and Schiff, 2001)
เป็นการเยียวยาความเสียหายหรือความรุนแรง
ที่เกิดจากอาชญากรรมหรือการกระทำผิด
เป็นการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจาก
อาชญากรรมหรือการกระทำผิดความผิดกฎหมาย
ของสังคม (กิตติพงษ์ และจุฑารัตน์, 2550)

6. ภารกิจที่ 6 การรับผู้กระทำความผิด
กลับคืนสู่ชุมชน (การให้ความช่วยเหลือและ
สนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและ
ผู้พ้นโทษ) คือ มีการทำให้เหยื่อหรือผู้เสียหาย
และผู้กระทำความผิดได้กลับคืนสู่สังคม (Bazemore
and Schiff, 2001) เป็นการที่ชุมชนเข้ามามี
ส่วนร่วมปรับปรุงแก้ไขความประพฤติและจิตใจ
ของผู้กระทำความผิดกลุ่มที่ได้รับโอกาสหันเห
ออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมาใช้
กระบวนการยุติธรรมทางเลือกโดยจะมีกิจกรรม
ต่าง ๆ ที่ช่วยฟื้นฟูพฤติกรรมและจิตใจของ
ผู้กระทำความผิด เช่น การทำงานบริการสังคม การ
ทำงานบริการสังคมเพื่อชดเชยความเสียหาย

แก่เหยื่ออาชญากรรม (จุฑารัตน์, 2556)

ความหมาย องค์ประกอบของยุติธรรมชุมชน

- ความหมาย

Karp and Clear (2000) ให้คำจำกัดความ
ของคำว่า “ยุติธรรมชุมชน” คือ การป้องกัน
อาชญากรรมในรูปแบบและกิจกรรมต่าง ๆ ของ
หน่วยงานทั้งหลายในระบบยุติธรรมทางอาญา
แบบดั้งเดิมที่ยอมเปิดหน้างานของตนให้ชุมชน
สามารถเข้ามา และระบบยุติธรรมทางอาญา
ทำงานร่วมกันเพื่อที่จะควบคุมอาชญากรรมและ
ความไร้ระเบียบใด ๆ ในชุมชน มีส่วนร่วมใน
กระบวนการของรูปแบบหรือกิจกรรมนั้น ๆ
โดยมีเป้าหมายเพื่อชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี
ของชุมชน

Kuri (2000) อธิบายว่า “ยุติธรรมชุมชน” คือ
แนวคิดที่มองอาชญากรรมว่าเป็นปัญหาสังคม
ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนซึ่งหน่วยงาน
ในกระบวนการยุติธรรมทุกหน่วยควรให้ความ
สำคัญกับการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน
เป็นหลัก

กิตติพงษ์และจุฑารัตน์ (2558) ให้ความหมาย
ของยุติธรรมชุมชน (Community Justice)
หมายถึง การดำเนินกิจกรรมชุมชนโดยชุมชน
ร่วมกันเองหรือร่วมกับภาครัฐในลักษณะของ
หุ้นส่วนโดยการนำทุนทางสังคมที่ดีงามและ
ศักยภาพของชุมชนมาใช้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน
ความปลอดภัยจากอาชญากรรมความเป็นธรรม
และความสงบสุขของชุมชนด้วยการเสริมพลัง
การป้องกันและสร้างภูมิคุ้มกันจากปัญหา
อาชญากรรมการเยียวยาและการจัดการความ
ขัดแย้งทำให้ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงความ
ยุติธรรมดีขึ้น เสริมประสิทธิภาพและลดภาระ
ของกระบวนการยุติธรรมหลักสร้างสำนึก

ความเป็นชุมชนและรักษานบธรรมเนียมจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่

ดังนั้น ยุติธรรมชุมชน หมายถึง รูปแบบในการป้องกันอาชญากรรมรูปแบบหนึ่งโดยอาศัยกลไกของชุมชนต่าง ๆ ในการเข้ามาช่วยเหลือ ป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนจะต้องร่วมมือร่วมแรงกัน โดยปราศจากการครอบงำจากหน่วยงานภาครัฐในการดำเนินงานหลักยุติธรรมชุมชนที่แท้จริงจะต้องมีการดำเนินงานโดยคนในชุมชนโดยนำมาตราการต่าง ๆ ในชุมชนมาประยุกต์ใช้จึงจะถือว่าเป็นยุติธรรมชุมชนอย่างแท้จริง

- องค์ประกอบของยุติธรรมชุมชน

Karp and Clear (2000) ให้องค์ประกอบของแนวคิดยุติธรรมชุมชนที่สำคัญ มี 5 ประการ คือ 1. เน้นการดำเนินงานพื้นที่ในละแวกเดียวกัน (Neighborhood Level) 2. เน้นการดำเนินงานในลักษณะการแก้ปัญหา (Problem Solving) 3. เน้นการดำเนินงานแบบกระจายอำนาจและความรับผิดชอบ (Decentralizes Authority and Accountability) 4. เน้นการดำเนินงานที่คำนึงถึงความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตของชุมชน (Gives Priority to a Community's Quality of Life) และ 5. เน้นการดำเนินงานโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม (Involves Citizens in the Justice Process)

กิตติพงษ์ และจุฑารัตน์ (2558) กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของยุติธรรมชุมชนมี 4 ประการคือ ประการที่ 1 เป็นการดำเนินการในระดับชุมชนโดยชุมชนและเพื่อชุมชน ประการที่ 2 เป็นการดำเนินการโดยชุมชนเองหรือโดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับชุมชนใน

รูปแบบ “หุ้นส่วน” ประการที่ 3 กรอบการดำเนินกิจกรรมมีลักษณะกว้างกว่ากรอบของกระบวนการยุติธรรมหลักซึ่งอยู่บนฐานของความเป็นธรรมตามธรรมชาติแต่รวมถึงความเป็นธรรมทางสังคมและประการที่ 4 การดำเนินกิจกรรมมีรูปแบบที่ยืดหยุ่นหลากหลาย โดยจะมีลักษณะเป็นการระดมทุนทางสังคมและศักยภาพของชุมชนมาใช้ในการสร้างความปลอดภัยจากอาชญากรรมความเป็นธรรม ความยุติธรรมและความสงบสุขในสังคม โดยไม่ยึดติดอยู่กับกรอบของกฎหมายและกฎระเบียบแห่งรัฐเท่านั้นโดยอาจเป็นการดำเนินการเชิงรุกเพื่อป้องกันปัญหาหรือดำเนินการร่วมกับกระบวนการยุติธรรมหลักหรือดำเนินการเป็นเอกเทศโดยชุมชนเอง

ดังนั้นอัตลักษณ์ที่สำคัญของยุติธรรมชุมชนจะต้องมุ่งเน้นการดำเนินงานในพื้นที่ละแวกเดียวกัน เน้นการดำเนินงานในลักษณะการแก้ปัญหาและการดำเนินงานแบบกระจายอำนาจ ความรับผิดชอบและจะต้องมีการดำเนินงานที่คำนึงถึงความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เน้นการดำเนินงานโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม การดำเนินการในระดับชุมชนโดยชุมชนและเพื่อชุมชนโดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับชุมชนในรูปแบบหุ้นส่วนซึ่งกันและกัน เป็นการดำเนินกิจกรรมมีลักษณะกว้างและมีวิธีการดำเนินกิจกรรมที่มีลักษณะ รูปแบบที่ยืดหยุ่นหลากหลาย

ยุติธรรมชุมชนในประเทศไทยและต่างประเทศ

- ยุติธรรมชุมชนในประเทศไทย

กระทรวงยุติธรรมได้จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) ขึ้น เป็นหน่วยงานภายในสำนักงาน

ปลัดกระทรวงยุติธรรม ในฐานะเป็นผู้แทนกระทรวงยุติธรรมและสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมและทำหน้าที่บริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด รวมทั้งดำเนินการตามระบบการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ ซึ่งได้เริ่มดำเนินการจัดตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ในทุกจังหวัด (75 จังหวัด) ต่อมาได้มีการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดสาขาขึ้น ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 จนถึงปัจจุบันจำนวน 5 แห่งได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง, จังหวัดตาก สาขาแม่สอด, จังหวัดยะลา สาขาเบตง, จังหวัดสุราษฎร์ธานี สาขาเกาะสมุย และจังหวัดสุรินทร์ สาขารัตนบุรีและล่าสุดได้จัดตั้งจังหวัดบึงกาฬขึ้น รวมทั้งสิ้น 81 แห่ง

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2554 ปลัดกระทรวงยุติธรรมได้มีนโยบายให้ดำเนินการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเป็นส่วนราชการตามกฎหมาย ตามแนวทางการจัดส่วนราชการบริหารส่วนภูมิภาคได้มีการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านจำนวน 5 แห่งได้แก่ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดจะเข้เกรา ขอนแก่น เชียงใหม่ สุราษฎร์ธานีและปัตตานีและในปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 ได้จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมน่านเพิ่มขึ้นอีก 5 แห่ง ได้แก่ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครปฐม พิษณุโลก นครราชสีมา อุตรดิตถ์และพระนครศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. 2557 ได้จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านเพิ่มอีก จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดชลบุรีและสงขลา และต่อมาในปี พ.ศ. 2557 ได้จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเพิ่มเติม จำนวน 7 แห่ง ได้แก่ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงราย นครสวรรค์

ลพบุรี สกลนคร อุบลราชธานี จังหวัดเพชรบุรี และภูเก็ต โดยจัดให้มีอัตรากำลังข้าราชการไปช่วยราชการประจำและจัดสรรงบประมาณและครุภัณฑ์เพิ่มเติมพิเศษ โดยมีหน้าที่และอำนาจของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด

1. เป็นผู้แทนกระทรวงยุติธรรมในส่วนภูมิภาค รวมทั้งสนับสนุนการปฏิบัติงานของส่วนราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรมที่ไม่มีหน่วยงานในจังหวัด

2. จัดทำแผนปฏิบัติการราชการกระทรวงยุติธรรมระดับจังหวัดให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนากลุ่มจังหวัด

3. บูรณาการด้านบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมและเสริมสร้างความยุติธรรมทางสังคมในพื้นที่จังหวัด

4. ดำเนินงานกองทุนยุติธรรมระดับจังหวัด

5. พัฒนาและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในภารกิจของกระทรวงยุติธรรม ศูนย์ยุติธรรมชุมชนและอาสาสมัครศูนย์ยุติธรรมชุมชน รวมทั้งติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

6. ให้คำปรึกษาทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งให้ข้อมูลงานบริการของส่วนราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรม

7. รับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์และรับแจ้งเบาะแสการกระทำผิดกฎหมาย การตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น การส่งเรื่องและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการติดตามผลและการแจ้งผลการดำเนินงาน

8. ปฏิบัติงานร่วมกันหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง/ที่ได้รับมอบหมาย

ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 ได้มีการแบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัด 1-18 เป็นส่วนราชการบริหารส่วนภูมิภาค

ภายในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมทำหน้าที่ประสานการบริหารราชการและปฏิบัติหน้าที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของกระทรวงยุติธรรมในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การแบ่งส่วนราชการตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการ สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงยุติธรรม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562

ภูมิภาค	สำนักงานยุติธรรม
ภาคกลางตอนบน	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ภาคกลางปริมณฑล	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครปฐม
ภาคกลางตอนล่าง 1	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดราชบุรี
ภาคกลางตอนล่าง 2	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเพชรบุรี
ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี
ภาคใต้ฝั่งอันดามัน	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดภูเก็ต
ภาคใต้ชายแดน	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดยะลา
ภาคตะวันออก 1	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดชลบุรี
ภาคตะวันออก 2	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดปราจีนบุรี
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดอุดรธานี
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสกลนคร
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือกลาง	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดขอนแก่น
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครราชสีมา
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดอุบลราชธานี
ภาคเหนือตอนบน 1	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่
ภาคเหนือตอนบน 2	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงราย
ภาคเหนือตอนล่าง 1	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดพิษณุโลก
ภาคเหนือตอนล่าง 2	สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครสวรรค์

ที่มา : ส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2562

หน้าที่และอำนาจของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด

1. จัดทำแผนปฏิบัติราชการของกระทรวงยุติธรรมในระดับจังหวัดให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด แผนปฏิบัติราชการประจำปีของจังหวัดและแผน

ปฏิบัติราชการประจำปีของกลุ่มจังหวัด รวมทั้งค่าของงบประมาณจังหวัดและงบประมาณกลุ่มจังหวัด

2. พัฒนาและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในภารกิจของกระทรวงยุติธรรม ศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายกระทรวงยุติธรรม

3. ดำเนินงานกองทุนยุติธรรมและงานช่วยเหลือประชาชนที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม รวมทั้งจำเลยที่ถูกดำเนินคดีอาญาโดยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาในระดับจังหวัดเพื่อให้เกิดการอำนวยความสะดวกยุติธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน

4. ดำเนินงานเกี่ยวกับงานเลขานุการคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมระดับจังหวัดและคณะกรรมการที่คณะกรรมการแต่งตั้ง

5. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

ส่วนศูนย์ยุติธรรมชุมชนทั่วประเทศซึ่งมีจำนวน 7,783 แห่ง โดยมีเป้าหมายในการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศและใช้สถานที่ทำการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นที่สถานตั้งของศูนย์ยุติธรรมชุมชนโดยมีหน้าที่ดังนี้

1. การเฝ้าระวังและป้องกันอาชญากรรม การทุจริตและประพฤติมิชอบและการกระทำผิดกฎหมายต่าง ๆ ในชุมชน

2. การรับเรื่องราวร้องเรียนหรือร้องทุกข์ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชนและรับแจ้งเบาะแสข้อมูลการกระทำผิดกฎหมายต่าง ๆ ตลอดจนการช่วยเหลือ ดูแล ให้คำแนะนำและแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นแก่ผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือผู้ที่ต้องการคำแนะนำเบื้องต้นทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

3. โกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทหรือความขัดแย้งในชุมชนตามหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน

4. ให้ความช่วยเหลือ ดูแล ผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมและประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการตามหน้าที่

5. การคืนคนดีกลับสู่สังคม (ส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2562)

ตารางที่ 2 การประเมินศักยภาพของศูนย์ยุติธรรมชุมชน (ระดับ A B C และ D)

ศูนย์ยุติธรรมชุมชน (แห่ง)							เพิ่ม/ลด
ระดับ	นำร่อง	ระบบเดิม	นำร่อง	ระบบเดิม	รวม		
	2560	2561	2560	2561	2560	2561	
A	619	1,423	409	622	1,028	2,045	เพิ่มขึ้น ร้อยละ 98.93
B	1,122	1,033	2,487	2,463	3,609	3,496	ลดลง ร้อยละ -3.13
C	847	318	1,944	1,739	2,791	2,057	ลดลง ร้อยละ -26.3
D	215	29	141	156	356	185	ลดลง ร้อยละ -48.03
รวม	2,803	2,803	4,981	4,980	7,784	7,783	-

ที่มา : ส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2562

- ยุติธรรมชุมชนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีการระบุ “ยุติธรรมชุมชน” ไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจนโดยกฎหมายกำหนดให้มีการใช้ระบบการไกล่เกลี่ยก่อนที่จะใช้ระบบยุติธรรมกระแสหลัก ดังนั้นยุติธรรมชุมชนจึงเป็นกระบวนการที่บรรจุอยู่ในยุติธรรมกระแสหลักของประเทศ สำหรับ การไกล่เกลี่ยปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนจะเปิดโอกาสให้แต่ละฝ่ายสลับกันพูดเพื่อป้องกันการทะเลาะวิวาท การให้พูดฝ่ายละครั้งจะทำให้อีกฝ่ายสามารถฟังความเห็นหรือมุมมองของคู่กรณี ทำให้เห็นถึงจุดยืนหรือมุมมองของอีกฝ่ายซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจฝ่ายตรงข้ามได้มากขึ้น ไม่ได้มองเฉพาะในมุมมองของตนเองเท่านั้นและการให้คู่กรณีสามารถนำบุคคลอื่นมาร่วมในการเจรจาไกล่เกลี่ยได้เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรู้สึกว่ามีควมไว้วางใจมากขึ้นเพราะมีบุคคลที่ตนเองต้องการให้เข้าร่วมในการเจรจาไกล่เกลี่ยด้วย คณะกรรมการมักจะใช้วิธีการที่ชี้ให้เห็นถึงปัญหาและค่าใช้จ่ายที่อาจจะต้องเสียหากมีการดำเนินคดีระหว่างกัน ทั้งปัญหาความยุ่งยากในการดำเนินคดี ค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้น การเสียเวลา ความรู้สึกหรือสุขภาพจิตต่าง ๆ ที่จะเกิดตามมา หากมีคดีความเกิดขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่กรรมการที่ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยจะใช้แนวทางในการเจรจาไกล่เกลี่ย (วนิตยา และณัฐกาญจน์, 2560) นอกจากนี้มีการมอบหมายให้คณะกรรมการหมู่บ้านทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านเพื่อระงับความขัดแย้งโดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยหน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นไปตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรีว่าด้วยหน่วยงานไกล่เกลี่ยระดับหมู่บ้านโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

ไม่ให้คดีพิพาทเล็กน้อยที่สามารถยอมความกันได้เข้าสู่ชั้นศาล คณะกรรมการประนีประนอมข้อพิพาทนอกจากจะมีผู้ใหญ่บ้านเป็นคณะกรรมการแล้วยังประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิสหพันธ์สตรี (เมื่อข้อพิพาทเกี่ยวข้องกับสตรี) ตัวแทนชาวหนุ่ม (เมื่อมีเยาวชนเข้ามาเกี่ยวข้อง) ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นคนกลางให้คำปรึกษาและโน้มน้าวให้คู่กรณีตกลงประนีประนอมจากนั้นจะมีการทำสัญญาพร้อมลงลายมือชื่อไว้เพื่อเป็นหลักฐานและให้คู่กรณีปฏิบัติตาม (จุฑารัตน์, สุธธิ และมุฮัมหมัดรอฟี, 2549)

- ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ

ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของประเทศไทยในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน

กิตติพงษ์ และจุฑารัตน์ (2558) กล่าวว่าปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของประเทศไทยในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนประกอบด้วย

1. เชื้อนไขเชิงนโยบายอาญาและทิศทางการพัฒนาระบบยุติธรรมแห่งอนาคต รัฐต้องกำหนดนโยบายอาญาและทิศทางการพัฒนาระบบยุติธรรมที่ชัดเจน ปรากฏในนโยบายรัฐบาลเพื่อนำสู่การกระจายอำนาจและการเป็นหุ้นส่วนระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน
2. เชื้อนไขด้านการบริหารจัดการระบบยุติธรรม รัฐต้องให้ความสำคัญกับแผนแม่บทกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติเช่นเดียวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมและเร่งรัดการนำนโยบายไปปฏิบัติ
3. เชื้อนไขเกี่ยวกับสารัตถะของยุติธรรมชุมชน หน่วยงานปฏิบัติต้องเร่งพัฒนากรอบการดำเนินงาน
4. เชื้อนไขเชิงคุณลักษณะของชุมชน ความสำเร็จของยุติธรรมชุมชนในแต่ละชุมชนอยู่ที่

มีการนำคุณลักษณะที่ดีของชุมชนมาใช้ประโยชน์ ได้แก่ จิตสำนึกชุมชน องค์การจัดการงานยุติธรรมชุมชน การสร้างเครือข่ายและทุนทางสังคมคือระบบคุณค่าและความเชื่อผู้นำ ปราชญ์ท้องถิ่นจารีต ภูมิปัญญาท้องถิ่น โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน เวทีสำหรับการประชุมหารือและการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ รวมทั้งข้อตกลงเพื่อความสมานฉันท์ ทำงานและรูปแบบยุติธรรมชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนและภูมิสังคมและแผนปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผลักดันกฎหมายที่ส่งเสริมให้ใช้กลไกเหล่านี้

5. เชื่อมั่นว่าด้วยกฎหมายให้ความสำคัญกับการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือหรือนักกฎหมายมาผลักดันให้ยุติธรรมชุมชนประสบความสำเร็จ ได้แก่ การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการกำหนดนโยบายของรัฐบาลการบริหารจัดการงานของรัฐ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ การส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วม การส่งเสริมสนับสนุนหรือถ่ายโอนภารกิจให้ชุมชน รวมทั้งพิจารณาความผิดตามกฎหมายบางลักษณะความผิดให้อำนาจชุมชนในการจัดการ

- ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน (วนิดยา และณัฐกาญจน์, 2560)

1. ระบบการจัดตั้งของรัฐ แม้ว่าสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจะปกครองด้วยระบบคอมมิวนิสต์ซึ่งองค์กรต่าง ๆ ถูกจัดตั้งโดยฝ่ายปกครอง แต่ระบบการจัดตั้งยังคงให้ความสำคัญต่อวิถีชุมชนและไม่ทำลายอำนาจชุมชนคือ คอมมิวนิสต์แบบลาวมีความยืดหยุ่น ประนีประนอมจะเห็นได้จากคณะกรรมการ

ไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในระดับหมู่บ้าน แม้เป็นองค์กรที่กำหนดโครงสร้างและถูกจัดตั้งโดยภาครัฐ แต่คณะกรรมการดังกล่าวยังมีความเป็นอิสระและมีบทบาทเป็นตัวแทนชุมชนอย่างแท้จริง โดยใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อ จารีต ประเพณีในชุมชน รวมทั้งวัฒนธรรมของแต่ละชนเผ่า (คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานยุติธรรมจังหวัดและยุติธรรมทางเลือก, 2555) ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่คณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยภาครัฐมักมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นบุคคลหรือตัวแทนของภาครัฐและมักถูกแทรกแซงอำนาจจากหน่วยงานของรัฐจนไม่สามารถเป็นตัวแทนของชุมชนได้อย่างแท้จริง

2. ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบบคอมมิวนิสต์ที่มีเอกลักษณ์แตกต่างจากประเทศอื่น ๆ ที่ปกครองด้วยระบบคอมมิวนิสต์อื่น ๆ ซึ่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวยังคงวิถีชีวิตไว้ได้อย่างงดงาม ประชาชนส่วนใหญ่ยังมีบุคลิกภาพของชาวพุทธ แม้รัฐบาลลาวมีนโยบายสนับสนุนการท่องเที่ยว แต่ทางการก็ไม่ได้ส่งเสริมการสร้างถาวรวัตถุรองรับนักท่องเที่ยว โดยจุดขายของการท่องเที่ยวคือ การเป็นเมืองพุทธที่สงบและมีวิถีวัฒนธรรมที่งดงาม ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของชนชาติ วัฒนธรรมจึงมีความเข้มแข็ง ประชาชนยังมีความศรัทธาต่อพุทธศาสนา ซึ่งฝังรากลึกในประเทศ โดยเฉพาะในแขวงหลวงพระบางที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก วัฒนธรรมและความศรัทธาต่อพุทธศาสนาจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ระบบ

การไกล่เกลี่ยประสบความสำเร็จซึ่งจะเห็นได้จากการนำเรื่องบาปบุญ คุณและโทษ มาเป็นประเด็นในการไกล่เกลี่ยการใช้วัดเป็นสถานที่ในการไกล่เกลี่ยหรือแม้กระทั่งการนำวัฒนธรรมการเคารพผู้ใหญ่ จารีตประเพณีของแม่หญิงมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ ซึ่งจะเห็นได้ว่าโครงสร้างของหน่วยงานที่ไกล่เกลี่ยที่ประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ จากหลายภาคส่วนเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับนับถือจากคนในหมู่บ้านและชุมชน เช่น เมื่อมีการขัดแย้งกับสตรีก็จะมีตัวแทนจากสหพันธ์สตรีเข้าร่วมไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งเพราะเข้าใจในลักษณะปัญหาที่เกิดขึ้นได้ดีและยังทำให้บรรยากาศในการไกล่เกลี่ยมีความเป็นมิตร (คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานยุติธรรมจังหวัดและยุติธรรมทางเลือก, 2555)

3. โครงสร้างของหน่วยไกล่เกลี่ยมีความสอดคล้องกับแนวคิดยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยบุคคลที่เข้ามาไกล่เกลี่ยมาจากหลายภาคส่วนในชุมชนซึ่งล้วนเป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดและเข้าใจถึงลักษณะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านของตนเป็นอย่างดี เช่น ชาวหนุ่มประชาชนปฎิวัติลาวขึ้นบ้าน ซึ่งมีหัวหน้าหนุ่มที่สมาชิกให้ความเคารพนับถือและมีหน้าที่อบรม ว่ากล่าว ดักเตือนให้สมาชิกเคารพต่อจารีตประเพณีและเป็นบุคคลที่มีความเหมาะสมในการที่จะเข้ามาช่วยเหลือในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นเพื่อให้คู่กรณีตกลงระงับข้อพิพาทกันได้ นอกจากนี้แล้วยังมีผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้านที่เรียกว่า “เจ้าโคดลุงตา” เป็นผู้รู้ความเป็นไปแห่งจารีตประเพณีของท้องถิ่น รู้จักต้นตระกูล ญาติของคู่กรณีและอีกทั้งยังเป็น

ที่เคารพนับถือ มีความประพฤติดีและคนในชุมชนมีความศรัทธาต่อเจ้าโคดลุงตา ซึ่งเจ้าโคดลุงตามีทักษะ มีจิตวิทยาในการไกล่เกลี่ยซึ่งจะช่วยเหลือในการระงับข้อพิพาทได้และยังสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่คู่กรณีว่าผู้ไกล่เกลี่ยในฐานะ “เจ้าโคดลุงตา” มีความเป็นธรรมในการไกล่เกลี่ยให้แก่ทั้งสองฝ่าย

4. ภูมิปัญญาในการบริหารจัดการ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในชุมชนประสบความสำเร็จ เช่น การใช้วิธีแก้ไขปัญหาคือต้นเหตุโดยเน้นเชิงป้องกัน เช่น การจัดระบบการปฐมนิเทศหรือระหว่างกันของสหพันธ์แม่หญิงในหมู่บ้านเป็นการป้องกันปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวอันจะนำไปสู่ความแตกแยกและส่งผลกระทบต่อบุตรหลาน โดยในแต่ละหมู่บ้านจะมีกลุ่มสตรี เด็ก ผู้สูงอายุ เป็นต้น ให้การดูแลซึ่งกันและกัน ทำให้แต่ละกลุ่มไม่รู้สึกว่าถูกทอดทิ้งแต่กลับรู้สึกอบอุ่นและมีกำลังใจในการร่วมกันพัฒนาชุมชน เป็นต้น ซึ่งทำให้การประนีประนอมส่วนใหญ่ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวประสบความสำเร็จเนื่องจากการไกล่เกลี่ยประนีประนอมเป็นสิ่งที่ฝังรากลึกอยู่ในของคนลาวที่ชอบความสามัคคี (ชยนันท์, 2553)

■ วิเคราะห์

มาตรการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหาคือความเดือดร้อนของประชาชนให้ประสบความสำเร็จนั้นควรมีการศึกษาบทเรียนในการนำปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมาเป็นต้นแบบในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนมาประยุกต์และนำไปใช้โดยต้องมีมาตรการ

ทางระบบการจัดตั้งของรัฐ ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณี โครงสร้างมีความสอดคล้องกับแนวคิดยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ภูมิปัญญาในการบริหารจัดการโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ระบบการจัดตั้งของรัฐ ถึงแม้หน่วยงานของรัฐคือ กระทรวงยุติธรรม เป็นผู้ดำเนินการในการจัดตั้งและควบคุม ดูแลงานยุติธรรมชุมชน แต่การดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนของประเทศไทยยังถูกควบคุมดูแลจากสำนักงานยุติธรรมจังหวัด รวมถึงการแทรกแซงจากภาครัฐอยู่ซึ่งมีความแตกต่างกับยุติธรรมชุมชนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวแม้เป็นองค์กรที่กำหนดโครงสร้างและถูกจัดตั้งโดยภาครัฐแต่มีความเป็นอิสระและมีบทบาทเป็นตัวแทนชุมชนอย่างแท้จริงที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวลาวเนื่องจากระบบการจัดตั้งยังคงให้ความสำคัญต่อวิถีชุมชนและไม่ทำลายอำนาจชุมชน มีการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อ จารีต ประเพณี ในชุมชน รวมทั้งวัฒนธรรมของแต่ละชนเผ่า ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่คณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยภาครัฐมักมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นบุคคลหรือตัวแทนของภาครัฐและมักถูกแทรกแซงอำนาจจากหน่วยงานของรัฐจนไม่สามารถเป็นตัวแทนของชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งประเทศไทยยังมีดำเนินการโดยภาครัฐซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบายและทิศทางในการดำเนินงานจึงทำให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนไม่สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้กับประชาชนได้

2. ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณี แต่ละชุมชนมีความความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณีที่แตกต่างกัน

ศูนย์ยุติธรรมชุมชนของประเทศไทยบางศูนย์นำความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนตามความเชื่อของชุมชน แต่บางชุมชนยังไม่ได้นำความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณีมาประยุกต์ใช้ในงานดังกล่าว ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า การเป็นเมืองพุทธที่สงบสุขและมีวิถีวัฒนธรรมที่งดงามซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของชาวลาว วัฒนธรรมของลาวจึงมีความเข้มแข็ง ประชาชนยังมีความศรัทธาต่อพุทธศาสนาซึ่งฝังรากลึกจึงทำให้ระบบการไกล่เกลี่ยของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวประสบความสำเร็จและสามารถนำไปประยุกต์แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้ เช่นประชาชนยังมีความศรัทธาต่อพุทธศาสนาโดยเฉพาะในแขวงหลวงพระบางที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก วัฒนธรรมและความศรัทธาต่อพุทธศาสนาจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ระบบการไกล่เกลี่ยประสบความสำเร็จซึ่งจะเห็นได้จากการนำเรื่องบาปบุญ คุณและโทษ มาเป็นประเด็นในการไกล่เกลี่ยการใช้วัดเป็นสถานที่ในการไกล่เกลี่ยหรือแม้กระทั่งการนำวัฒนธรรมการเคารพผู้ใหญ่ จารีตประเพณีของแม่หญิงมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการไกล่เกลี่ย

3. ในส่วนโครงสร้างจะต้องมีโครงสร้างที่สอดคล้องกับบริบทของสังคม/ชุมชนและนิยามคำว่า “ยุติธรรมชุมชน” อย่างแท้จริงจึงจะทำให้งานยุติธรรมชุมชนของประเทศไทยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล แต่อย่างไรก็ตามโครงสร้างศูนย์ยุติธรรมชุมชนของประเทศไทยยังไม่สอดคล้องกับแนวคิดยุติธรรมชุมชน

อย่างแท้จริง เนื่องจากรูปแบบการดำเนินงาน การควบคุมยังมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ควบคุม การดำเนินงาน ประชาชนในชุมชนยังไม่ใช่ ผู้ที่ดำเนินงานโดยตรง 100% ซึ่งแตกต่างกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ชุมชน มีบทบาทอย่างแท้จริงในการดำเนินงานเพราะ โครงสร้างของหน่วยใกล้เคียงมีความสอดคล้อง กับแนวคิดยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมเชิง สมานฉันท์ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยบุคคลที่เข้ามาใกล้เคียงมาจากหลายภาคส่วน ในชุมชนซึ่งล้วนเป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดและ เข้าใจถึงลักษณะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายใน หมู่บ้านของตนเป็นอย่างดี เช่น มีผู้ทรงคุณวุฒิ ในหมู่บ้านที่เรียกว่า “เจ้าโคดลุงตา” เป็นผู้รู้ ความเป็นไปแห่งจารีตประเพณีของท้องถิ่น รู้จัก ต้นตระกูล ญาติของคู่กรณีและอีกทั้งยังเป็น ที่เคารพนับถือ มีความประพฤติดีและคนในชุมชน มีความศรัทธาต่อเจ้าโคดลุงตา ซึ่งเจ้าโคดลุงตา มีทักษะ มีจิตวิทยาในการไกล่เกลี่ยซึ่งจะช่วยเหลือ ในการระงับข้อพิพาทได้และยังสร้างความ น่าเชื่อถือให้แก่คู่กรณีว่าผู้ไกล่เกลี่ยในฐานะ “เจ้าโคดลุงตา” มีความเป็นธรรมในการไกล่เกลี่ย ให้แก่ทั้งสองฝ่าย

4. ภูมิปัญญาในการบริหารจัดการ เป็นการ นำภูมิปัญญาของชาวบ้าน ชุมชนมาประยุกต์ใช้ กับศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพื่อให้การดำเนินงาน ประสบความสำเร็จ เช่น สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาวมีการจัดระบบการปรึกษาหารือ ระหว่างกันของสหพันธ์แม่หญิงในหมู่บ้าน เป็นการป้องกันปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว อันจะนำไปสู่ความแตกแยกและส่งผลกระทบ ต่อบุตรหลานทุกหน่วยย่อยได้รับการดูแล โดยใน แต่ละหมู่บ้านจะมีกลุ่มสตรีเด็ก ผู้สูงอายุ เป็นต้น

ให้การดูแลซึ่งกันและกันทำให้แต่ละกลุ่มไม่รู้สึ กว่าถูกทอดทิ้ง แต่กลับรู้สึกอบอุ่นและมีกำลังใจ ในการร่วมกันพัฒนาชุมชนซึ่งสามารถนำมา ประยุกต์ใช้ให้เกิดความเข้มแข็งของศูนย์ยุติธรรม ชุมชน แต่ประเทศไทยไม่ได้มีการนำภูมิปัญญา ของชาวบ้าน มาประยุกต์ให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชน แต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ตามยังมีบางชุมชน เช่น ชุมชนของชาวมอญในอำเภอสามโคกจะมีประเพณี ความเชื่อในเรื่องการนับถือพุทธศาสนา ผีซึ่งเป็นเสมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องคุ้มครองคนใน ชุมชนและให้ความสำคัญกับบุตรชายคนหัวปี ด้วยความเชื่อดังกล่าวทำให้บุตรชายของคนมอญ ต้องเคร่งครัดในเรื่องความประพฤติ ยึดมั่น ประเพณีและไม่กระทำความผิดจึงถือว่าความเชื่อ ดังกล่าวส่งผลดีต่อการควบคุมอาชญากรรม อย่างหนึ่ง (อัศศกร, วชิรวิทย์ และศุภัทราภญา, 2561)

5. ยุติธรรมชุมชนจะต้องมีกฎหมายที่ เกี่ยวข้องกับการให้อำนาจและบทบาทหน้าที่ โดยตรง เช่น พระราชบัญญัติศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งประเทศไทยยังไม่มี ดังนั้นในการที่จะให้ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนประสบความสำเร็จควร มีการตรากฎหมายเพื่อส่งเสริม สนับสนุนการ มีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการเสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของ ประชาชน

■ สรุป

มาตรการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการ แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนให้ ประสบความสำเร็จจะต้องสร้างความเข้มแข็ง ทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณีและจะต้อง

มีโครงสร้างที่สอดคล้องกับแนวคิดยุติธรรม ชุมชนและยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และมี ภูมิปัญญาในการบริหารจัดการ โดยจะต้องมี กฎหมายที่เกี่ยวข้องและบังคับใช้อย่างแท้จริง และมีประสิทธิภาพ ซึ่งศูนย์ยุติธรรมชุมชน ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็น ระบบที่มีการระบุไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจน ซึ่งส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของ ภาคประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมและจัดการความ ไม่เป็นธรรมในชุมชน ส่งเสริมและแลกเปลี่ยน การเรียนรู้และประสบการณ์ด้านยุติธรรมชุมชน ของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพิ่ม ช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมได้ โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว เสมอภาคและประหยัด ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีและความสมานฉันท์ ในชุมชน รวมถึงการเคารพกฎกติกาการอยู่ร่วมกัน ของคนในชุมชน และสนับสนุนส่วนราชการ หน่วยงานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการเสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของ ประชาชนอีกด้วย ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยเรา ได้มีการตราพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ซึ่งพระราชบัญญัติดังกล่าว มีประโยชน์โดยสามารถเข้าถึงกระบวนการ ยุติธรรมทางเลือกได้ง่าย สะดวกและรวดเร็ว ยิ่งขึ้น เนื่องจากพระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นการ นำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งที่มี ทุนทรัพย์ไม่สูงและข้อพิพาททางอาญาในคดี บางประเภทมากำหนดเป็นกฎหมายกลางเพื่อที่ จะให้หน่วยงานของรัฐหรือศูนย์การไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทภาคประชาชนใช้ในการระงับหรือยุติ ข้อพิพาทและการนำยุติธรรมชุมชนมาใช้นั้น จะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเพราะในปัจจุบันและ

อนาคตคนในชุมชนจะมีบทบาท มีอำนาจในการ ใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “ยุติธรรมชุมชน” ด้วยตนเอง และปราศจากการแทรกแซงบทบาทหน้าที่และ การดำเนินงานจากหน่วยงานของภาครัฐจึง จะสอดคล้องกับแนวคิดยุติธรรมชุมชนอย่าง แท้จริงและที่สำคัญต้องให้สิทธิแก่คนในชุมชน ในการดำเนินงาน ตัดสินใจและร่วมกันแก้ไข ปัญหา ทั้งนี้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนในประเทศไทย ควรมีการศึกษาค้นคว้าในการนำปัจจัยเงื่อนไข ความสำเร็จของสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาวมาเป็นต้นแบบในการดำเนิน งานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนมาประยุกต์และ นำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของ ประชาชนให้ประสบความสำเร็จเพื่อประโยชน์ ของประชาชน

■ บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย.
(2550). *ยุติธรรมชุมชน : บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน*. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย.
(2558). *ยุติธรรมชุมชน*. ค้นจาก <http://law.stou.ac.th/dynfiles/Ex.41716-15.pdf>
- คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและ สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงาน ยุติธรรมจังหวัดและยุติธรรมทางเลือก. (2555). *สรุปผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการและศึกษา ดูงานทั้งในและต่างประเทศตามโครงการ สนับสนุนการขับเคลื่อนนโยบายกระทรวง*

ยุติธรรมส่วนภูมิภาค. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสำนักพัฒนา และส่งเสริมการบริหารงานยุติธรรมจังหวัด และยุติธรรมทางเลือก.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2556). *ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือก : แนวการวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, สุทธิ สุขยิ่ง และมุฮัมหมัด รอฟีอี มุขอ. (2549). *ยุติธรรมชุมชน : การเปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ชนานันท์ ล้อมฉนิพนธ์รัตน์. (2553). *ยุติธรรมชุมชน: ศึกษากรณีการแก้ไขความขัดแย้งทางอาญาด้วยวิธีการเชิงสมานฉันท์ในระดับชุมชน*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต) สาขาวิชานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วนิดา โพธิ์นอก และณัฐกาญจน์ ศุกลรัตน์เมธี. (2560). *ระบบยุติธรรมชุมชนในประเทศไทย ประชาคมอาเซียน : กรณีศึกษาสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ศรวิศา กฤดาธิการและไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม. (2560). ข้อเสนอเชิงนโยบายยุติธรรมชุมชน เพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ของชุมชนอย่างยั่งยืน. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 9(2), 122-133.

ส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด. (2560). *ศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มีศักยภาพเกรด A ถึงเกรด D*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.

ส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. (2562). *ข้อมูลการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดและยุติธรรมชุมชน*. กรุงเทพฯ: ส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.

อัศครร ไชยพงษ์, วชิรวิชญ์ อิทธิธนาศุภวิชญ์และศุภัทรชญา วีระกุล. (2561). การประยุกต์ใช้วิถีวัฒนธรรมชุมชนของอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ในการควบคุมอาชญากรรม. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 23(2), 115-126.

ภาษาอังกฤษ

Bazemore, G. and Schiff, M. (2001). *Restorative Community Justice: Repairing Harm and Transforming Community*. Cincinnati: Anderson Publishing.

David R.Karp and Todd R.Clear. (2000). "COMMUNITY JUSTICE: A CONCRPTUAL FRAMEWORK". *Boundary Chanhes in Criminal Justice (Criminal Justice)*, 2, 331.

Kuri, Leena. (2000). "Restorative and Community Justice in the United States." In *Crime and Justice : A Review of Research* 27, 235-303. Edited by Michael Tonry. Chicago: University of Chicago Press, 2000, 235.